

התשובות רשומות בנקודות אשר יש להרחיבן

חלק 1 – לאומיות

1 א – היסטוריה - התבססות על עבר משותף ליצירת זהות משותפת.
טריטוריה - כחלק מהמרכיבים החיוניים ליצירת לאומיות.
סמלים לאומיים – כחלק מהגורמים המלכדים והיוצרים תרבות משותפת.
מולדת היסטורית – עבר משותף בטריטוריה מוגדרת ליצירת זהות ומטרה משותפים.
קרבת דם – כחלק מתכונות תרבותיות משותפות.
מיתוסים – כחלק מהעבר המשותף והזיכרון הקולקטיבי ליצירת זהות משותפת.

1 ב – מאפייני הלאומיות – היסטוריה , מולדת, זהות , שפה, טריטוריה ...

בטיעוני המורה ישנו שימוש חוזר במוטיב של אתוסים ומיתוסים לאומיים במטרה לעורר הזדהות קבוצתית ואישית כגורם מלכד. כפי שהכריז המורה - " ...מחוז רב תהילה שממנו יצאו בעבר איטלקים מפורסמים.....חיילים אמיצים.....מוכנים לשרת .....את מולדתנו ,, ,איטליה....נאלצו בני ארצנו להילחם.....חמישים אלף איטלקים נפלו....."

2 א – תוכן הצהרת בלפור –

ממשלת הוד מלכותו רואה בעין יפה הקמת בית לאומי יהודי בארץ ישראל. ותשתדל להקל על השגת מטרה זו. בתנאי שלא יפגעו בזכויות של הלא יהודים בארץ ישראל. ולא יפגעו בזכויות של היהודים בארצות האחרות.

חשיבות ההצהרה ע"פ הקטע –

1 . מתן ההצהרה בשלב שלפני כניסת הצבא הבריטי לארץ ישראל, מייצרת מראית כלפי העם היהודי , שמעצמת העל בריטניה , פועלת לטובת הגשמת העניינים והאינטרסים הלאומיים של היהודים בארץ ישראל.

2 . ההצהרה של בריטניה, כביכול התחייבות למסור את ארץ ישראל ליהודים אחרי כיבוש הארץ מידי התורכים , עומד למעשה בתיאום מלא עם דרכו המדינית של הרצל ויורשיו – לקבל צ'ארטר להתחייבות יהודית בארץ ישראל מידי המדינה השלטת.

3 . סיוע חיובי של המו"מ עם בריטניה שיסתיים בקבלת ההצהרה , למעשה מעמיד את בריטניה בפני מחויבות פומבית לעם היהודי. שטר שיימסר בעתיד לפירעון.

2 ב – דרכי הפעולה של המתנגדים להצהרת בלפור –

1 . פירסום חוברות אידיאולוגיות שהביאו נימוקים ונאומים מודפסים של אותם יהודים שהתנגדו למתן הצהרת בלפור.

2 . הפצת החוברות המתנגדות לא רק בקרב היהודים אלא בפומבי לכל החפץ והמעוניין לקרוא

3 . התגבשות של המתנגדים לכדי קבוצת לחץ חזקה , כנראה כלכלית וחברתית, במטרה לרכז את כוח המתנגדים להשגת תוצאה יעילה.

המתנגדים להצהרת בלפור , באו בדרך כלל משתי קבוצות של יהודים – היהודים המשתלבים והיהודים החרדים (או האורתודוקסים) . לשתי הקבוצות הללו היו מניעים שונים-

החרדים – חששו מפריצת המסגרת הקהילתית ומהשפעת התנועה הציונית החילונית היהודים והרחקתם מהדת. (חילון) .

המשתלבים – אותם יהודים שהשתלבו היטב בכלכלה ובחברה האירופית בתוכה חיו ראו בהצהרת בלפור גורם שעלול לאיים על הרמוניה שהצליחו לקיים עם סביבתם האירופית. אותה הרמוניה שבחסותה הם התעשרו והתערו היטב בחברה.

חלק מהסיכונים מהם חששו היו, הטחת העובדה מצד שכניהם או מתחריהם האירופים, שהעם היהודי קיבל מקום לעצמו להקים את מולדתו הלאומית ושגם הם "מתבקשים" לעזוב ולהצטרף לבני עמם. או שהאירופים לא יראו בהם שותפים ללאום שבתוכו הם חיים.

פרק שני

3 א – שלושה גורמים לצמיחת התנועות הלאומיות באירופה –

המהפכה הצרפתית – שהעלתה לתודעה את "השוויון החירות והאחוה", וגם, לראשונה הצליח עם למרוד ולהפיל שלטון פיאודלי ולהעלות במקומו את האסיפה הלאומית.

התנועה הרומנטית - שהדגישה את הרגש ומחשבת הלב על ההיגיון. לאומיות אתנית. תנועת ההשכלה – קבעה שכל אדם זכאי לממש את חירותו הטבעית במדינה ריבונית. כיבושי נפוליאון - הפיצו את רוח המהפכה הצרפתית בארצות אירופה שנכבשו על ידו. ניסיונותיו של נפוליאון להשליט את תרבות צרפת בארצות הכבושות עוררה התנגדות ובתגובה צמחה לאומיות אתנית מקומית.

ירידת כוח הכנסייה והחילון - ההתרחקות מהדת הביאה לחיפוש אחר תחליף לדת. המהפכה התעשייתית – התפתחות הדפוס והרכבת סייעו להדפיס ולהפיץ במהירות ובכמויות רעיונות אידיאולוגים.

בעקבות התפתחות התעשייה באזורים העירוניים, התפתח העיור, תנועה דמוגרפית מהכפר אל העיר. שיצרה תחושה ניכור. הלאומיות יצקה תחושת אחדות מגוננת ותחושת שייכות עם גאווה קבוצתית.

3 ב – נקודות דמיון -

מטרה – התנועות הלאומיות שאפו להשיג את אותה המטרה : עצמאות וריבונות לאומית בארצם.

מאבק – דרכן של כל התנועות הלאומיות הייתה דרך של מאבק, שדרשה נחישות ונכונות לקורבנות.

הנהגה – התנועות הלאומיות פעלו תחת הנהגה שהביאה לידי ביטוי תכונות של : כריזמה, מנהיגות צבאית, אידיאולוגיה ויכולת פוליטית. בין אם במנהיג אחד ובין אם בקבוצת הנהגה.

סמלים לאומיים – התנועות הלאומיות השתמשו בסמלים לאומיים, אתוסים ומיתוסים בכדי לעורר הזדהות ולכידות אישית וקבוצתית

נקודות שוני –

- התנועה הציונית שאפה להעביר את היהודים ממקום מגוריהם אל ארץ אחרת התנועות האירופיות שאפו להגדרה עצמית בתחום הטריטוריאלי בו פעלו.

- התנועה הציונית נאלצה לחזק את הרג שהלאומי הלקוי שהיה בקרב היהודים (ניתוק מהשפה ומהתרבות) ואילו בקרב התנועות הלאומיות האחרות הרגש הלאומי היה יחסית משמעותי.

4 א - דפוסי הפעולה של התנועה ציונית הם –

1 . החדר המתוקן – בו למדו בנים ובנות יחדיו בנוסף ללימודי החדר המסורתיים גם עברית ותכני ארץ ישראל.

2. הקמת רשת החינוך תרבות – רשת בתי ספר שהוקמה במזרח אירופה ושפת הלימוד בה הייתה עברית. הגנה עצמית – הקמת רבוצות להגנה עצמית ברוסיה, בה התקיימה אנטישמיות אלימה.
3. השתלבות פוליטית – עידוד היהודים במזרח אירופה להשתלב במערכות הפוליטיות המקומיות בכדי להשיג מעמד ממנו יוכלו לסייע לקהילה היהודית.
4. צדקה – הקמת ארגוני סיוע וצדקה לעזרת הקהילה היהודית.
5. עיתונות – הפצת עיתונים בעברית ובאידיש אם אפיון של כתיבה ציונית.

פעילות זו סייעה לתנועה הציונית בכך שחיזקה את הקשר בין התנועה הציונית ובין העם היהודי. וזאת ממספר בחינות –

1. יהודים שנעזרו בתנועה הציונית, אפשר להניח שהרגישו מחויבות מה כלפי התנועה הציונית שסייעה לאותם יהודים בעת צרתם. מחויבות זו עודדה אותם להצטרף לתנועה.
2. התמיכה שנתנה התנועה הציונית לאותם יהודים בעת צרה, העניקה להם מסגרת תומכת ותחושה שיש מי שיעמוד להגנתם בעת הצורך, הבנה זו תמנע את הצטרפותם שלך אותם יהודים לתנועות מתנגדות לציונות: הבונד למשל.

4 ב -

שני הקשיים הם –

1. חוסר ידע מוקדם במאפייני החקלאות המזרח תיכונית. הטיפול בסוגי הקרקע הארץ ישראלית. סוגי הצמחים המתאימים לאזור. הכרת המזיקים הייחודיים ודרך הדברתם.
2. אי הכרת האקלים ומשטר הגשם בארץ ישראל, כולל דרך ההתמודדות עם מיעוט המשקעים.
3. כתוצאה מאי הצלחה חקלאית הגיעו האיכרים לכדי פשיטת רגל כלכלית אשר תוצאתה הייתה רכישת המושבות על ידי הברון.
4. יחס עוין של השכנים הערביים שהתבטא בהתנכלויות לעובדי השדה, העלאת עדרים על השדות של האיכרים וחיסול היבול החקלאי, גניבות חקלאיות וכו.
5. התנכלות שלטונית של העות'מנים למתיישבים היהודים.

אחד האישים אשר סייע להתיישבות בא"י עד לפרוץ מלחמת העולם הראשונה הוא הברון רוטשילד. הברון סייע רבות להתיישבות באמצעים מגוונים –

1. הברון סייע ישירות באופן כלכלי לאיכרים שעמדו או שכבר פשטו את הרגל.
2. הברון שלח לעזרת המתיישבים מומחי חקלאות, אגרונומים, שידריכו את האיכרים בעבודת החקלאות.
3. הברון סייע להתפתחות התעשייה החקלאית בארץ ישראל בהקמת שני יקבים בראשון לציון ובזיכרון יעקב וכן בעשיית המשי.
4. הברון רכש אדמות והקים מושבות חקלאיות הנושאות את שמות משפחתו להנצחה – כמו זיכרון יעקב, מזכרת בתיה. הברון הקים שתי חברות לצורך מימוש הרכישות - יק"א ופיק"א.
5. על פעילותו למען ארץ ישראל זכה הברון שהעם היהודי כינה אותו – "הנדיב הידוע".

גורם נוסף / אישיות נוספת היה ארתור רופין, מנהל המשרד הארץ ישראלי.

פרק שלישי

4. התרבות ההלניסטית והחברה ביהודה –

א. ביטויים לשילוב התרבויות (יוונית – מזרחית) בתרבות ההלניסטית:

- **השפעת התרבות היוונית** – הקמת ערי פוליס (עיר מדינה), תוך התבססות על האדריכלות היוונית (מבני האקרופוליס, גימנסיון וכדומה) והשימוש בשפה היוונית.
- **השפעת התרבות המזרחית** – הידמות המלך לאל ושימוש בסינקרטיזם (שילוב תרבויות) המתבטא באלים מקומיים שקיבלו דמות של אלים יוונים.

ב. השפעת ההלניזם על החברה ביהודה:

- אימוץ שמות יוונים.
- שימוש בשפה היוונית.
- הטמעת מאפייני החינוך והתרבות ההלניסטיים (חינוך ליופי, אסתטיקה ולתרבות הגוף).
- מעבר של יהודים להתגורר ב"ערי הפוליס". בערים אלון חיו היהודים תחת חוקי "הפוליס" ולא תחת "חוקי האבות" (חוקי התורה) המסורתיים.
- בתחום הדת – "קניית" משרת הכהן הגדול ע"י תומכי ההתייוונות.
- הפיכת ירושלים לעיר "פוליס" בשם אנטיוכיה.

השפעה זו עוררה התנגדות קשה בקרב "החסידיים", שראו בהשפעות התרבות ההלניסטית אופי החיים ביהודה, שהתבססו על "חוקי האבות" (חוקי התורה). המהלכים שעוררו במיוחד את זעמם של "החסידיים" היו: "קניית", מישרת הכהן הגדול (המשרה הדתית והפוליטית הבכירה ביותר של היהודים ביהודה) ע"י תומכי מגמת ההתייוונות והפיכתה של ירושלים ל-"עיר פוליס", מהלך שטימא אותה ואת קודש הקודשים (בית המקדש).

5. גזרות אנטיוכוס –

א. גזירות הדת שהטיל אנטיוכוס על היהודים היו:

- איסור קריאה בתורה ושריפת ספרי תורה.
- איסור ביצוע טקס ברית מילה.
- הפסקת הקרבת הקורבנות בבית המקדש.
- כפיית עבודת האלילים, אכילת מאכלים טמאים וחילול השבת ע"י יהודים ביהודה.

העונש על העובר על גזירות אלו היה עונש מוות!

הסיבות להטלת גזירות אנטיוכוס היו:

- ניסיון לגיבוש הממלכה בעזרת תרבות הלניסטית אחידה, על מנת לחזקה כנגד איומים חיצוניים ופנימיים.

- ראיית הגזירות כצעד נוסף במאבק כנגד התנגדותם של תושבי יהודה, שנבעה בעיקר מדתם. על כן, נועדו גזירות אלו לשבור את רוח ההתנגדות של היהודים כנגד התרבות ההלניסטית.
- קיצוניותם של המתיוונים, בראשות מנלאוס, החריפה את הגזירות כנגד ההתושבים היהודים לצורך צבירת כוח פוליטי ובשל תאוות השלטון.
- קיימים חוקרים הטוענים כי גזרות אלו הוצאו עקב רדיפה אישית של אנטיוכוס את היהודים, אולם אין לכך כל הוכחות.

6. תוצאות המרד ושיקום האומה –

א.

- משבר בתחום הדתי והרוחני – מכיוון שבית המקדש שימש כמרכז הפולחני של העם היהודי, לימודי, כלכלי, חברתי ושיפוטי של העם היהודי, הרי שהחרבתו הביאה למשבר חמור.
- משבר בתחום החברתי – כלכלי – דיכוי המרד הביא להרס רב ואלפי יהודים נמכרו לעבדות. המצב הכלכלי הידרדר בעקבות המיסים הכבדים שהטילו הרומאים. כתוצאה מכך, הידרדר מעמדן של משפחות האצולה הוותיקות. בנוסף לכך, ירד מעמדם של הכהנים והלוויים שהתקיימו מבית המקדש, וגרמו בזאת למשבר הנהגה חריף.
- משבר בתחום הדמוגרפי – מספר ההרוגים הרב ועזיבתם של יהודים רבים את היישובים ההרוסים ביהודה, הביא למשבר דמוגרפי. משבר זה החריף עם עזיבתה של האצולה היהודית ששימשה כמנהיגת היישוב עד פרוץ המרד.

ב. פעולות יוחנן בן – זכאי – אל מול הסכנות לחברה היהודית בעקבות החורבן פעל ריב"ז:

- תקנות "לזכר המקדש", - נועדו לשמר את זכר בית המקדש.
- הקמת בית מדרש ביבנה – הפיכתה למרכז רוחני חילופי שבו למדו תורה.
- הקמת "בית הדין הגדול" ביבנה – מוסד זה החליף את הסנהדרין הוותיק ופיקח על בתי הדין המקומיים.